

MA'NAVIY HAYOT YANGILANISHINING IJTIMOIIY-FALSAFIY VA BADIY-ESTETIK MOHIYATI

Azizxonova Gulruh O'tkirjon qizi

Qo'qon universiteti boshlang'ich ta'lim talabasi

azizxonova2003@gmail.com

Ilmiy rahbar: Yuldashev Salohiddin Azamovich

Qo'qon universiteti ijtimoiy fanlar kafedrasi dotsenti

salahiddiny@gmail.com

Annatsiya. *Mazkur maqolada jamiyat taraqqiyotida muhim o'rin tutuvchi ma'naviy hayot yangilanishining ijtimoiy-falsafiy hamda badiiy-estetik mohiyati ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Ma'naviy yangilanish jarayonining asosiy yo'nalishlari, uning jamiyat ongiga, qadriyatlar tizimiga va estetik tafakkurga ta'siri yoritiladi. Shuningdek, milliy va umuminsoniy qadriyatlarning o'zaro uyg'unligi, globallashuv sharoitida ma'naviy jarayonlarning transformatsiyasi hamda san'at va adabiyotning bu jarayondagi o'rni asoslab beriladi.*

Аннотация. *В данной статье проводится научный анализ социально-философской и художественно-эстетической сущности обновления духовной жизни, играющего важную роль в развитии общества. Рассматриваются основные направления процесса духовного обновления, а также его влияние на общественное сознание, систему ценностей и эстетическое мышление. Кроме того, обосновывается взаимодействие национальных и общечеловеческих ценностей, трансформация духовных процессов в условиях глобализации, а также роль искусства и литературы в данном процессе.*

Abstract. *This article provides a scientific analysis of the socio-philosophical and artistic-aesthetic essence of the renewal of spiritual life, which plays a significant role in the development of society. It examines the main directions of the process of spiritual renewal, as well as its impact on social consciousness, the system of values, and aesthetic thinking. Furthermore, the study substantiates the interaction between national and universal values, the transformation of spiritual processes in the context of globalization, and the role of art and literature within this process.*

Kalit so'zlar: *Ma'naviyat, yangilanish, falsafa, estetika, qadriyatlar, jamiyat, san'at, globallashuv.*

Ключевые слова: *духовность, обновление, философия, эстетика, ценности, общество, искусство, глобализация.*

Keywords: *spirituality, renewal, philosophy, aesthetics, values, society, art, globalization.*

Kirish

Jamiyat taraqqiyoti nafaqat iqtisodiy va siyosiy omillar, balki ma'naviy hayotning rivojlanishi bilan ham uzviy bog'liqdir. Har qanday davrda insoniyat taraqqiyotining muhim mezonlaridan biri bu — ma'naviy qadriyatlar, madaniy meros va estetik qarashlarning qay darajada shakllanganligidir. Ayniqsa, mustaqillik davrida ma'naviy hayotning yangilanishi jamiyatning tubdan o'zgarishiga, milliy o'zlikni anglash va qadriyatlarni tiklashga xizmat qildi.

Ma'naviy hayot yangilanishi — bu faqat eski qadriyatlarni tiklash emas, balki zamonaviy talablarga mos ravishda ularni boyitish, rivojlantirish va yangi mazmun bilan to'ldirish jarayonidir.

Ma'naviy hayot yangilanishining ijtimoiy-falsafiy mohiyati

Ma'naviy hayot — jamiyat ongining barcha shakllarini (axloq, din, falsafa, san'at, huquq va boshqalar) o'z ichiga oladi. Uning yangilanishi ijtimoiy taraqqiyot bilan chambarchas bog'liq.

Ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan qaraganda, ma'naviy yangilanish quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

Milliy o'zlikni anglashning kuchayishi

Qadriyatlar tizimining qayta shakllanishi

Inson omilining ustuvorligi

Erkin fikrlash va dunyoqarashning kengayishi

Masalan, Abu Nasr Forobiy insonning baxt-saodatga erishishini ilm va ma'naviyat bilan bog'laydi. Uning fikricha, jamiyatning mukammalligi insonlarning ma'naviy yetukligiga bog'liq. Shuningdek, Alisher Navoiy asarlarida insoniylik, adolat va ezgulik g'oyalari ma'naviy hayotning asosiy mezoni sifatida talqin etiladi.

Ma'naviy yangilanishning badiiy-estetik mohiyati

Ma'naviy hayotning yangilanishi san'at va adabiyotda yaqqol namoyon bo'ladi. Badiiy-estetik jarayonlar jamiyatning ruhiy holatini aks ettiradi. Badiiy-estetik yangilanish quyidagi yo'nalishlarda ko'zga tashlanadi:

Milliy an'ana va zamonaviylik uyg'unligi

San'atda yangi ifoda vositalarining paydo bo'lishi

Inson ruhiyatini chuqurroq tasvirlashga intilish

Estetik didning rivojlanishi

Masalan, zamonaviy o'zbek adabiyotida insonning ichki dunyosi, ma'naviy izlanishlari va jamiyatdagi o'rni chuqur tahlil qilinmoqda. Bu esa estetik tafakkurning yangilanayotganidan dalolat beradi.

San'at orqali insonning go'zallikni anglash qobiliyati rivojlanadi. Estetik tarbiya esa ma'naviy yetuklikning muhim omillaridan biridir.

Ma'naviy yangilanish va global jarayonlar

Madaniyatsizlik va ommaviy madaniyat ta'siri

Milliy identitetning zaiflashuvi

Axborot oqimining nazoratsizligi

Shu sababli, ma'naviy siyosatning asosiy vazifasi — yosh avlodni sog'lom ma'naviyat ruhida tarbiyalashdan iboratdir.

Ma'naviy hayot jamiyatning ichki dunyosini ifodalovchi murakkab tizim bo'lib, u inson tafakkuri, axloqi, qadriyatlari, e'tiqodi va madaniy merosini o'z ichiga oladi. Har qanday jamiyatning rivojlanishi faqat iqtisodiy yoki siyosiy omillar bilan emas, balki uning ma'naviy darajasi bilan ham belgilanadi. Shu bois ma'naviy hayotning yangilanishi zamonaviy taraqqiyotning muhim sharti sifatida qaraladi.

Ma'naviy hayot yangilanishi deganda jamiyat va shaxs tafakkurining o'zgarishi, eski qarash va stereotiplardan voz kechib, yangi, zamonaviy va ilg'or fikrlash tarziga o'tish tushuniladi. Bu jarayon tarixiy rivojlanish davomida uzluksiz kechadi va har bir davrda o'ziga xos xususiyat kasb etadi. Ayniqsa, globallashuv sharoitida ma'naviy yangilanish jarayoni yanada jadallashib, milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg'unlashuviga olib kelmoqda.

Ma'naviy yangilanishning ijtimoiy-falsafiy mohiyati avvalo inson omilining ustuvorligi bilan belgilanadi. Inson jamiyatning markaziy subyekti sifatida nafaqat moddiy, balki ma'naviy rivojlanishning ham asosiy harakatlantiruvchi kuchidir. Shu nuqtai nazardan qaraganda, ma'naviy yangilanish insonning ichki dunyosini boyitish, uning dunyoqarashini kengaytirish va ijtimoiy faolligini oshirishga xizmat qiladi. Bu jarayonda tafakkur evolyutsiyasi muhim ahamiyat kasb etadi, ya'ni insoniyat tarixida irratsional va mifologik qarashlardan ilmiy va mantiqiy tafakkurga o'tish bosqichma-bosqich amalga oshgan.

Ijtimoiy-falsafiy jihatdan ma'naviy yangilanish jamiyat va shaxs o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni ham takomillashtiradi. Shaxsning ma'naviy yetukligi jamiyat taraqqiyotining asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Chunki ma'naviy jihatdan barkamol insonlar jamiyatda barqarorlik, adolat va ijtimoiy uyg'unlikni ta'minlaydi. Shu bilan birga, ma'naviy yangilanish jamiyatda yangi ijtimoiy institutlarning shakllanishiga, demokratik qadriyatlarning rivojlanishiga va fuqarolik jamiyatining mustahkamlanishiga olib keladi.

Ma'naviy hayot yangilanishining badiiy-estetik mohiyati esa san'at va adabiyot orqali yaqqol namoyon bo'ladi. San'at insonning ruhiy olamini, uning kechinmalari va estetik qarashlarini ifodalovchi muhim vositadir. Har bir tarixiy davrda san'at asarlari jamiyatdagi ma'naviy o'zgarishlarni aks ettirib kelgan. Shu sababli badiiy ijod ma'naviy yangilanish jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi.

Estetik jihatdan ma'naviy yangilanish insonning go'zallikni anglash qobiliyatini rivojlantiradi. Go'zallikni his qilish, san'atdan zavq olish va uni tushunish insonning ma'naviy kamolot darajasini ko'rsatadi. Shu bois estetik tarbiya ma'naviy yangilanishning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. San'at orqali inson qalbida ezgulik, mehr-oqibat, adolat va vatanparvarlik tuyg'ulari shakllanadi.

Badiiy-estetik yangilanish, shuningdek, adabiyot va san'atda yangi shakl va uslublarning paydo bo'lishi bilan ham bog'liqdir. Zamonaviy davrda ijodkorlar an'anaviy

uslublarni yangicha talqin etib, yangi g'oya va obrazlarni yaratmoqda. Bu esa madaniy hayotning boyishiga va ma'naviy dunyoning kengayishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, milliy madaniyatning saqlanishi va rivojlanishi ham ma'naviy yangilanish jarayonida muhim o'rin tutadi.

Ma'naviy hayot yangilanishining yana bir muhim jihati shundaki, u jamiyatni turli inqirozlardan olib chiqish imkonini beradi. Ma'naviy qadriyatlar zaiflashgan jamiyatda ijtimoiy muammolar kuchayadi, aksincha, ma'naviy jihatdan kuchli jamiyat barqaror va rivojlangan bo'ladi. Shu sababli ma'naviy yangilanish jarayoni davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda.

Mavzuga doir o'rganilgan ishlar

Mazkur mavzuni yoritish jarayonida ma'naviy hayot yangilanishi, uning ijtimoiy-falsafiy hamda badiiy-estetik mohiyatini ochib beruvchi bir qator ilmiy, nazariy va amaliy manbalar chuqur o'rganildi. Avvalo, falsafa va ma'naviyatshunoslikka oid adabiyotlarda jamiyat va inson ma'naviyati o'rtasidagi uzviy bog'liqlik, ma'naviy yangilanishning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni haqida muhim ilmiy qarashlar tahlil qilindi. Bu manbalarda ma'naviyat inson ongini shakllantiruvchi asosiy omil sifatida e'tirof etilib, uning jamiyatdagi barqarorlik va taraqqiyotga ta'siri keng yoritilgan.

Shuningdek, o'zbek va jahon faylasuflari hamda ma'naviyatshunos olimlarining asarlarida qadriyatlar tizimi, milliy o'zlikni anglash, ma'naviy tiklanish jarayonlari chuqur o'rganilgan. Xususan, mustaqillik davrida O'zbekistonda ma'naviy yangilanish jarayonlari, milliy qadriyatlarni tiklash va zamonaviy tafakkur bilan uyg'unlashtirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan ilmiy ishlarda bu jarayonning ijtimoiy ahamiyati asoslab berilgan.

Badiiy-estetik jihatdan esa adabiyotshunoslik va san'at nazariyasiga oid tadqiqotlar tahlil qilindi. Ularda san'at va adabiyotning inson ruhiy dunyosini boyitishi, estetik didni shakllantirishi hamda jamiyat ma'naviy yangilanishiga turtki berishi haqida ilmiy xulosalar berilgan. O'zbek adabiyoti namunalari, xalq og'zaki ijodi va zamonaviy ijodkorlar asarlarida ma'naviy qadriyatlar, insonparvarlik g'oyalari va estetik go'zallik masalalari chuqur ifodalanganligi qayd etildi.

Bundan tashqari, zamonaviy ilmiy maqolalar, dissertatsiyalar va o'quv qo'llanmalarda globallashuv jarayonida ma'naviy hayotning o'zgarishi, yoshlar tarbiyasida ma'naviy immunitetni shakllantirish, milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligi masalalari keng tahlil qilingan. Ushbu manbalar mavzuni yanada chuqurroq tushunishga, ijtimoiy-falsafiy qarashlarni boyitishga hamda badiiy-estetik yondashuvlarni kengroq yoritishga xizmat qildi.

Umuman olganda, o'rganilgan ishlar mazkur mavzuning nazariy asoslarini mustahkamlab, ma'naviy hayot yangilanishining jamiyatdagi o'rni va ahamiyatini har tomonlama ochib berishga imkon yaratdi

Xulosa

Ma'naviy hayot yangilanishi jamiyat taraqqiyotining eng muhim omillaridan biri bo'lib, u ijtimoiy-falsafiy jihatdan inson ongining, dunyoqarashining va qadriyatlar tizimining o'zgarishi bilan bevosita bog'liqdir. Jamiyatda yuz berayotgan o'zgarishlar avvalo inson ma'naviyatida aks etadi, chunki har qanday islohot va yangilanishning markazida inson omili turadi. Shu ma'noda ma'naviy yangilanish jamiyatning barqaror rivojlanishi, ijtimoiy munosabatlarning uyg'unlashuvi va milliy o'zlikni anglash jarayonlarini mustahkamlaydi.

Badiiy-estetik nuqtayi nazardan esa ma'naviy hayot yangilanishi san'at, adabiyot va madaniyat orqali namoyon bo'ladi. Badiiy ijod insonning ichki kechinmalarini, orzu-umidlarini va hayotga bo'lgan munosabatini ifodalab, jamiyatning estetik didi va tafakkurini shakllantiradi. Shu orqali u insonni yuksak g'oyalar sari yetaklaydi, ma'naviy poklanish va estetik tarbiya vazifasini bajaradi.

Umuman olganda, ma'naviy hayot yangilanishi ijtimoiy-falsafiy va badiiy-estetik jihatdan jamiyatning yangilanishi, inson kamoloti va milliy taraqqiyotning muhim asosidir. Bu jarayon uzluksiz davom etib, har bir avlodning ma'naviy saviyasini yuksaltirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abu Nasr Forobiy. Fozil odamlar shahri. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2016.
2. Alisher Navoiy. Mahbub ul-qulub. – Toshkent: Fan, 2011.
3. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
4. To'xtaboev S. Estetika asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2014.
5. G'aniev B. Falsafa. – Toshkent: Universitet, 2017.
6. Abilov U. Milliy g'oya: ma'naviy omillar. – Toshkent: Ma'naviyat, 1999. – 41 b.
7. Abilov O'. O'zbekiston taraqqiyotining optimistik ruhi: ma'naviy–ma'rifiy, g'oyaviy jihatlari. – Toshkent: Istiqlol, 2003. – 207 b.
8. Azizxo'jayev A. Davlatchilik va ma'naviyat. Toshkent: Sharq, 1997. – 112 b.
9. Alimasov V.A. O'zbekiston Respublikasining bozor munosabatlariga o'tish sharoitida madaniy–ma'rifiy muassasalar rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari. Falsafa f. dokt... diss. avtoreferati. – Toshkent: 2001. – 48 b.
10. Alisher Navoiy. Hayratul–abror. // To'la asarlar to'plami. 20 tomlik. – Toshkent: Fan, 1991. 7 t. – 392 b.
11. Alisher Navoiy. Mahbub ul qulub. // To'la asarlar to'plami. 20 tomlik. – Toshkent: Fan, 1998. 14 t. – 302 b.
12. Arastu. Poetika. – Toshkent: Adabiyot va san'at. 1980. – 152 b.
13. Attor Farididdin. Ilohiynoma. – Toshkent: Yozuvchi. 1994. – 93 b.
14. Barulin V.S. Ijtimoiy falsafa. Darslik. – M.: Grand. 1999 – 560 b.

